

Bibelen på Stortinget: Når det blir munterhet i salen

Løland, Ole Jakob

Institutt for kultur, religion og samfunnsfag - Universitetet i Sørøst-Norge

Dette er den aksepterte versjonen av en artikkel utgitt av Universitetsforlaget, i tidsskriftet *Kirke og kultur*. Den aksepterte versjonen av artikkelen kan avvike fra den endelige publiserte versjonen: <https://doi.org/10.18261/kok.127.4.4>

Løland, O. J. (2022). Bibelen på Stortinget. *Kirke og Kultur*, 127(4), 344-361.
<https://doi.org/10.18261/kok.127.4.4>

Bibelen på Stortinget

Når det blir munterhet i salen

Ole Jakob Løland

ole.j.loland@usn.no. Ph.d. i teologi fra Det teologiske fakultet (TF), Universitetet i Oslo, 2017.

Førsteamanuensis i KRLE ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN). (f. 1981)

The Bible is rarely quoted and referred to in contemporary political debates in Norway. There are, however, interesting exceptions to this tendency. In 2012 a debate about the national budget took place in the Storting, in which the Bible as a whole and different biblical texts were referred to 47 times. While the first politician to invoke to Bible based her argument on its good moral, the debate gradually mowed toward a rhetorical strategy to ridicule the very idea that literal interpretations of biblical texts could substantially inform political decision-making in Norway. Searches within the digital archives of the Storting suggest that a debate with such a strong presence of the Bible was unique and never to repeat itself again.

Key words: Biblical Reception, Religion and politics, Stortinget, the Cultural Bible

Stortinget har forpliktet seg på «vor kristne og humanistiske Arv», som det heter i Grunnlovens reviderte § 2 fra 2012. Samme år fant det sted en stortingsdebatt hvor bibelsitatene florerte, og som illustrerer hvordan stortingspolitikerne kan forstå forvaltningen av en slik arv. For i deres omgang med Bibelen kommer både tiltro og mistenksomhet til bibeltekstenes politiske relevans til uttrykk. I Stortingets forsøk på å diskutere noe så verdslig som budsjettforhandlinger ved hjelp av bibelske argumenter faller ideen om at Bibelen kan informere beslutningsprosesser i stortingssalen, gradvis sammen i en lekende debatt som aldri skulle gjenta seg.

15. april 2021 var det klart for muntlig spørretime i Stortinget. Norge sto midt i en pandemi som satte de aller fleste andre politiske spørsmål i skyggen. Jonas Gahr Støre ville som leder for landets største opposisjonsparti sette spørsmålstegn ved den sittende borgerlige

regjeringens håndtering av koronapandemien, og å begrense såkalt «importsmitte» var et mulig tiltak for Arbeiderpartiets leder. I lang tid hadde Støre sådd tvil om Solberg-regjeringen hadde gjort nok for å ha kontroll på grensene og dermed stoppe import av koronasmitte. Da Støres kritikk ble avvist som irrelevant av statsminister Erna Solberg i spørretimen, kunne Støre på muntert vis svare ved hjelp av referansen til beretningen om Edens hage i 1. Mosebok 1–3: «Statsministeren sier at all smitte er jo egentlig importsmitte. Ja, det begynte med Adam og Eva, kanskje.»¹ Støres uhøytidelige sammenligning av det som tradisjonelt har blitt lest som selve syndefallsberetningen, og det som ble ansett som stor og uønsket koronasmitte i det norske samfunnet våren 2021, var ett av ganske få eksempler på hvordan Bibelen har kommet inn i norsk politisk retorikk. Selv om eksemplene ikke er mange, er de likevel illustrerende for Bibelens posisjon og rolle i norsk politisk debatt.

Debatter om religion

Denne artikkelen kaster et blikk på en norsk stortingsdebatt fra 2012, ut fra perspektiver fra nyere teorier om bibelresepsjon i moderne politikk, og stiller følgende spørsmål: Hvordan skal vi forstå referanser til Bibelen fra talerstolen i Stortinget på 2000-tallet? Ved å fokusere på bruk av Bibelen i stortingsdebatter avgrenses både materialet og temaet her i forhold til tidligere forskning om religion i norsk politikk produsert av ulike samfunnsvitere. Selv om det er en viss overlapp, kan ikke deres forskning sies å ha dekket bruk av Bibelen i stortingsdebattene.² Samfunnsviternes forskning er likevel et viktig bakteppe for spørsmål om Bibelens rolle i norsk politikk, fordi bibelresepsjon i politikk kan være uttrykk for religion. Men ikke nødvendigvis. Referanser til Bibelen kan, som vi skal se, i en norsk kontekst ha en mer sekulær funksjon. Like fullt er det interessant at forekomsten av temaer relatert til religion i parlamentariske debatter har økt betydelig fra 1988/1989 til 2008/2009 i Norden. Blant de tre skandinaviske landene har denne tendensen vært svakest i Sverige og sterkest i Danmark. Fra å ha vært religiøst homogene samfunn preget av en sterk politisk konsensus om religion, har religion i økende grad blitt et politisk stridstema, særlig i relasjon til islam og nasjonal identitet i skandinaviske land.³

Noe av grunnen til at debatter om religion ble mer fremtredende i skandinaviske parlamenter, er at båndene mellom stat og kirke ble løsere, særlig i Sverige og deretter i Norge. Staten har offisielt ikke lenger en religion i disse to landene. Denne artikkelen

fokuserer på en debatt som fant sted i Stortinget i desember 2012, om lag et halvt år etter at den samme forsamlingen vedtok endringer i den norske grunnlovens bestemmelser om statens forhold til religion. Formuleringen fra 1814, «Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion», ble erstattet av setningene «Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv» og «Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighetene.»⁴ Stortingspolitikere hadde altså konstruert et verdigrunnlag for staten på basis av ideen om «vår kristne og humanistiske arv» – et flertydig uttrykk som blir stående åpent for ulike tolkninger og betydninger. På denne bakgrunnen kan man spørre seg om hvordan stortingspolitikere forsto den størrelsen som de i den reviderte grunnloven hadde kalt for «Værdigrundlaget» til staten.

Derridas språkfilosofi

En innvending mot at det finnes relevant og viktig bibelresepsjon i en norsk stortingsdebatt, kan være at disse politikere egentlig er uinteressert i bibeltolkning, fordi de bruker Bibelen rent performativt. De skal simpelthen oppnå noe helt annet gjennom sine talehandlinger enn å fortolke Bibelen. De er ikke ute etter å gi bibeltekster en meningsfull betydning. Hvis en politiker bruker en bibeltekst, er det utelukkende for politisk vinning. Derfor sier bibelbruken egentlig bare noe om denne politiske gevinsten eller effekten.

Denne artikkelen tar utgangspunkt i Jacques Derrida (1930–2004) sin tilbakevendende kritikk og gjentatte dekonstruksjon av en ren språkfilosofisk motsetning mellom den performative og konstative dimensjonen ved menneskelige ytringer. Konstativt språk fastslår noe om verden når det uttrykker utsagn om angivelige kjensgjerninger, mens performativt språk utfører det som talehandlingene beskriver. Performative utsagn skaper hendelsen den nevner. Like fullt blir ingen språklig hendelse til uten at denne begivenheten gjenkjennes, det vil si uten at begivenheten som er forårsaket av talehandlingen, er i tråd med reglens og konvensjonenes konstative natur. Derrida skriver at «alle vanlige performativer forutsetter, for å være effektive, en forutgående konvensjon».⁵ De konstative og performative aspektene ved språket kan derfor ikke annet enn å kontaminere hverandre.⁶ Når en stortingspolitiker gjør noe med Bibelen, om det så bare er å sitere en bibeltekst, inkluderer det uunngåelig også en konstativ dimensjon som impliserer hva det siterte er, hva det bibelske er, eller hva

Bibelen betyr for tilhører og mottaker av talen. Dernest påpeker Derrida at de konstative konvensjonene som det performative virker innenfor, alltid er autorisert av et institusjonalisert språkfelleskap.⁷ I spørsmålet om Bibelens rolle i en norsk stortingsdebatt er vi derfor ute etter hva kristendommens kanon er for deltakerne i dette institusjonaliserte fellesskapet. Mulige felles premisser eller fremgangsmetoder for å nærme seg Bibelen som stortingspolitiker blir derfor særlig interessante.

Ulike bibler i moderne politikk

Bibelbruk i politikk kan analyseres som en del av Bibelens virkningshistorie og som bibelresepsjon. Vi kan se etter ulike former for bibelresepsjon i politiske diskurser som sitater fra konkrete bibeloversettelser, som referanser til konkrete skriftsteder eller som simpelthen benevnelser av Bibelen. Når vi kan spore de samme tendensene i ulike aktørers fortolkning og bruk av bibeltekster, kan vi også oppdage noen av de samme premissene for å lese bibeltekster eller forholde seg til ideen om Bibelen. Da kan vi snakke om ulike bibler.

I et annet arbeid har jeg påvist hvordan Bibelen kan fungere samlende i en seremoniell politisk kontekst, nemlig i statsminister Jens Stoltenbergs nyttårstale fra 2010.⁸ Stoltenbergs bibel i den talen var en rent kulturell størrrelse som formidlet antatt gammel visdom – en visdom Stoltenberg i fullt alvor anså som reflektert i hans regjerings finanspolitikk: Den rødgrønne regjeringen fulgte det rådet som Bibelens Josef ga til farao – der egypterne etter Josefs råd bygde kornkamre, så bygde Stoltenbergs Norge Statens pensjonsfond. Det er imidlertid unntaket snarere enn regelen at en norsk statsminister viser til Bibelen i en tale for det som kan betegnes som et politisk ritual. Selv ikke en statsminister som Kjell Magne Bondevik, fra et parti som offisielt bygger sin politikk på «verdiene» i Bibelen, brukte en bibeltekst på like utbrodert og konkret vis som Stoltenberg gjorde i 2010.⁹ Så var da heller ikke Stoltenbergs bibel en tekst som var resultat av en særskilt guddommelig åpenbaring. Arbeiderparti-politikerens bibel var snarere det Jonathan Sheehan har kalt for «den kulturelle Bibelen» – et uttrykk for at Bibelen i nordeuropeisk kultur har blitt sekularisert kulturarv som en uovertruffen litterær klassiker med umistelige kulturelle verdier.¹⁰

Bibelforskeren Yvonne Sherwood har overtatt og videreutviklet dette perspektivet på Bibelen fra Sheehan i sitt arbeid. I sin analyse av USAs tidligere president George W. Bush sin bibelbruk innførte Sherwood begrepet om «den liberale Bibelen» (*The Liberal Bible*). Bibelen som Bush sin bibeltolkning impliserer, er en bibel som i sin essens utgjør grunnlaget for moderne demokrati og liberale rettigheter.¹¹ Dette er et syn på Bibelen som skiller seg skarpt fra for eksempel den suverene «monarkens bibel», hvor Bibelen tvert imot er en hjørnestein for den absolutte monarkens rettfærdige styre av Guds nåde. James Crossley bygger videre på Sherwoods arbeid og sporer i tillegg en radikal bibel, samt en nyliberal bibel, i sine analyser av britisk politikk. Den radikale Bibelen forutsetter at Bibelens essens er en radikal likhetstenkning som gjerne forutsetter revolusjon og radikal reform av samfunnet i egalitær retning, og særlig for omfordeling av goder. I motsetning til denne opererer den nyliberale Bibelen som en slags religiøs eller moralsk garanti for at en mer radikal liberalisering av politikk og økonomi er mest i tråd med Bibelens idealer.¹² Crossley fokuserer derfor på Margaret Thatchers bruk av Bibelen i sine politiske taler.¹³

Bibelens autoritet reforhandles i moderne politikk gjennom at dens status begrunnes annerledes enn tidligere. Disse begrunnelsene for Bibelens status er gjerne mer implisitte enn eksplisitte, og kan spores gjennom bibelresepsjon i konkrete tilfeller, som ofte kun utgjør løsrevne bibelsitater innenfor en bredere politisk diskurs. De er sjelden uttalte. Og som Sherwood understreker, har hver bibel sin teologisk-politiske visjon for samfunnet som antas å kunne spores tilbake til denne samlingen av kanoniserte tekster:

Clearly, the different Bibles I am talking about here are not different translations or editions, but different political-theological visions, understood to define the Bible's true essence. They were understood to originate in the Bible, in both the historical and transcendental sense.¹⁴

Disse biblene som Sherwood og Crossley har skjelnet mellom i moderne politikk, er hovedsakelig funnet innenfor en anglosaksisk kulturfære. Vi kan derfor ikke anta at de uten videre er overførbare til et nordeuropeisk land som Norge, med sine særegne politiske kulturer og religiøse tradisjoner.

Søk på bibelske termer som «Bibelen», «Mosebok», «Matteus», «Paulus» eller «Jesus» på Nasjonalbibliotekets digitaliserte dokumenter fra det første storting høsten 1814 og frem til

vårsesjonen 2001, indikerer at det i det moderne Norges historie etter innføringen av parlamentarismen i 1884 foregikk to vesentlige beslutningsprosesser hvor argumentasjon ved hjelp av Bibelen spilte en substansiell rolle i stortingsdebatten.¹⁵ Den første debatten fant sted på 1880-tallet og dreide seg om kvinners rett til særeie, og var et vesentlig skritt på veien mot innføringen av allmenn stemmerett for kvinner i 1913. Den andre fant sted på 1930-tallet, og striden sto da om kvinners rett til presteordinasjon i den daværende statskirken. I dette siste tilfellet var altså statskirkeordningen en institusjonell og praktisk foranledning til at bibeltekster som ble ansett å understreke kvinners underordning eller deres religiøse likestilling, primært paulinske tekster fra Det nye testamente, ble innflytelsesrike i stortingsdebatten. Man kunne anta at oppløsningen av en slik statskirkeordning i det neste århundret skulle kunne inspirere enkelte politikere til å anvende bibeltekster for å kaste lys over den største endringen av relasjoner mellom kirke og stat på 500 år. Søkene som ligger til grunn for denne artikkelen, tyder på at Bibelen var helt fraværende i disse debattene, og at særlig en sekulær menneskerettighetsdiskurs hadde fortrent Bibelen eller andre religiøse kilder som normative for politikken.¹⁶ En parafrasering av Jesu ord i de synoptiske evangelier (Matt 22,21/Mark 12,17/Luk 20,25) fra Venstre-politikeren Carl-Erik Grimstad, flere år etter Stortingets vedtak om skille mellom stat og kirke, viste like fullt et bibelsk meningspotensial for å rettferdiggjøre et slikt skille. I en debatt om den nye trossamfunnsloven i 2020 uttalte Grimstad fra Stortingets talerstol: «Stortinget har fått det som Stortingets er, og Gud har fått det som Guds er.»¹⁷ At det bibelske argumentet ble fremsatt etter at saken var realitetsbehandlet, kan også indikere at denne typen argument var perifert for utfallet av saken. Appliseringen av Jesu ord på Norges religionspolitikk omkring stat og kirke fungerte snarere som en retrospektiv legitimering av et bredt stortingsforlik enn som et substansielt argument i en faktisk beslutningsprosess. En bekreftelse på at Bibelen ikke kan sies å påvirke utfallet av politiske vedtak i Stortinget, finnes i en stortingsdebatt fra 2012. I denne stortingsdebatten finnes relativt sett mange referanser til Bibelen, men Bibelens funksjon i dette avgrensede eksempelet viste seg å være en annen enn et grunnlagsdokument for faktisk politikk. Snarere viste debatten at selve tanken om Bibelen som politisk beslutningsgrunnlag var i spill, som om norske politikere kunne leke med ideen.

Bibelsk lærdom i utdannings- og forskningspolitikk

Den 13. desember i 2012 var det debatt i Stortinget om bevilgninger på statsbudsjettet for 2013. En rødgrønn regjering bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti hadde styrt landet basert på rent flertall i Stortinget gjennom sju år. Koalisjonen hadde gjennomført mye politikk og hadde slik sett mye å forsvare. Med et rent flertall slapp de tre partiene å overbevise det parlamentariske flertallet gjennom stortingsdebattene, men kunne i større grad avgjøre saker før behandlingen i parlamentet. Det var heller ikke mye i stortingspresidentens agenda for møtet som indikerte at særlig mye politisk sto på spill i akkurat dette møtet. I tillegg var det lite som tilsa at Bibelen skulle bli en del av det som i utgangspunktet var en ren budsjettdebatt om økonomiske bevilgninger. Men det ble den.

Det ble en uvanlig dag på Stortinget med en tetthet av bibelreferanser som det neppe finnes maken til på 2000-tallet, og som man etter undertegnedes søk å dømme må tilbake til 1930-tallets kvinneprest-debatt for å finne. Gjennom debatten denne desemberdagen i 2012 refererte representanter for alle de sju stortingspartiene til Bibelen. Kristelig Folkeparti (KrF) sin representant refererte til et større antall bibelske bøker enn de andre, og man kan spørre om vedkommende ville demonstrere en større grad av fortrolighet med boka som partiet angivelig bygde sine partipolitiske verdier på. Men det var ikke en KrF-politiker som brakte Bibelen på banen. I en forsvarstale om regjeringens politiske bragder innenfor skole- og forskningspolitikk var det Arbeiderpartiets Marianne Aasen som først siterte Bibelen:

Forskning er selve grunnmuren i denne utviklingen, for det vil alltid være sykdommer å utrydde, det vil være forurensningsproblemer vi vil løse. Hvordan løser vi fattigdomsproblemene, grunnleggende sett? Hvordan skal flere få en verdig alderdom? Svaret ligger ofte i forskningen, selv om det noen ganger kan være brutalt. Setter man seg inn i forskningen rundt klima, er følgende bibelsitat svært gyldig: «Den som øker sin kunnskap, øker sin smerte.»¹⁸

Sitatet var i samsvar med den ferske bibeloversettelsen til Det norske bibelselskap fra året før, fra Forkynnerens bok 1,18. I sitatet var ingen overnaturlig makt eller mirakuløs hendelse beskrevet, men visdomsord om en indre sammenheng mellom handling og konsekvens. Det ga en slags bibelsk begrunnelse for forskning: Den brutaliteten som forskningens smertefulle erkjennelser bringer med seg, er gammel lærdom som Bibelen vitner om i den gammeltestamentlige visdomslitteraturen. Av hele 47 referanser til Bibelen var det denne typen litteratur i Det gamle testamente som ble hyppigst vist til og brukt i debatten. Kanskje

var det Aasen som ansporet de andre politikerne til å bruke referanser derfra. Hun synes uansett å ha satt tonen for det som skulle følge. For det tok ikke lang tid før Fremskrittspartiet (FrP) sin representant Tord Lien tok ordet og svarte med å sitere det samme bibelske skriftet. Til forskjell fra det danske folketinget, er det ingen bibel i stortings salen som politikerne kan benytte.¹⁹ Om en representant ikke allerede har forberedt et innlegg med Bibelen som kilde, kan man se for seg en stortingsrepresentant som søker opp digitalt tilgjengelige bibeltekster for å sette dem inn i talen sin snarere enn å sitere dem ut fra hukommelsen. Som representant for opposisjonen var Lien kritisk til regjeringens forskningspolitikk og bekjentgjorde at han var «opprørt» over hvor «ille» det sto til i sektoren, med manglende bevilgninger til et nytt bygg på Høgskolen i Sør-Trøndelag som skrekkeeksempel. «Det er bedre at du ikke gir ham noe løfte, enn å love og ikke holde det», siterte Lien fra Forkynnerens bok 4,5, som en bibelsk understrekning av alvor i anklagen om løftebrudd som Lien fremsatte om regjeringen.²⁰ Med andre ord tjente ikke sitatet som innhold til en alternativ opposisjonspolitik, men som en ekstra dimensjon ved en politikk som det allerede var bred enighet om, og som regjeringen likevel ikke hadde prioritert.

Kort tid etterpå skulle Snorre Valen forsvare regjeringens politikk som SV-representant. Han svarte ikke direkte på Liens anklager, men rettet fokuset mot skolepolitikken rom for privatskoler eid av aksjeselskaper: «Nå heter det riktignok i Bibelen at det gir en større lykke å gi enn å få. Men jeg spør meg om aksjeselskaper er de rette å gi penger som er ment for å bruke på skole», sa Valen.²¹ Ved å unnlate å nevne at den bibelske tanken om å oppnå en større lykke ved å gi enn å få hadde røtter i ord som Paulus ifølge Apostlenes gjerninger (20,35) tillit Jesus, baserte Valen seg kanskje på en velkjent tanke eller ordtak som mange forbandt med Bibelen. Med ordet «riktignok» snakket Valen som om Bibelen ga en god rettesnor for moral, i tråd med den etablerte tonen i debatten. Så la SV-politikeren til en forsiktig innvending mot å følge Bibelen, fordi han implisitt fremstilte lykkefølelsen ved å gi penger til aksjeselskaper på bekostning av offentlige skoler som moralsk betenkelig.

Argumentet til Valen inngikk i en kritikk av høyresidens forsvar for privatskoler og var derfor egnet til å vekke reaksjoner fra en Høyre-politiker. Elisabeth Aspaker fant da også grunn til å kritisere regjeringen for manglende resultater i norske skoleelevers testresultater. Med et

vers fra Jesaja 60,4 proklamerte Aspaker: «Vi må strekke oss etter de beste landene. Og for å låne et vers fra Bibelen: Løft dine øyne og se deg omkring!»²² Med bibelsk inspirasjon skulle norsk skole strekke seg etter å bli best i verden. Men ettersom Valen representerte et parti med kunnskapsministeren, og dermed også hadde hovedansvaret for resultatene i norsk skole, ble behovet for å svare på Aspakers kritikk påtakelig:

I Bibelen heter det: Som epler av gull i skåler av sølv er ord som blir talt i rette tid. Representanten Aspaker var jo ikke så heldig med å leve opp til de ordene da hun i løpet av få timer gikk fra å berede grunnen for å gi de rød-grønne og Kristin Halvorsen skylden for nedgangen i våre internasjonale resultater til ydmykt og uselvisk påta seg æren for framgangen etterpå, etter at den rød-grønne regjeringen altså har sittet i mer enn sju år.²³

Valen angrep Aspaker for å ikke leve opp til moralske standarder fra en bibel som Aspaker nettopp hadde sitert for å bygge opp under sin kritikk av den rødgrønne regjeringen. Valen svarte med en sarkasme underbygd av Ordspråkene 25,11 om «ord som blir talt i rette tid». Premisset var at det hadde Aspaker virkelig ikke gjort. Valen inntok en moraliserende tone med Bibelen i hånd. Troverdigheten i Valens angrep var avhengig av at innholdet i Aspakers kritikk mot den sittende regjeringen var urimelig, at den bibelske moral i visdomsordet fra Det gamle testamente var en moral alle deltakerne i debatten delte, samt at denne bibelske moralen hørte hjemme i et politisk argument i stortingsalen.

Sjelden bibelsk munterhet

Da stortingspresidenten lakonisk kommenterte at «med alle dei fine sitata frå ei viktig og stor bok, skjønar eg no at komiteens namn startar med ordet 'kirke'»,²⁴ var det en indikasjon på hvor godt denne retorikken med bibelreferanser fungerte. For jo mer ubemerket Bibelen kunne gli inn i den politiske retorikken, jo mer effektivt ville den gjort retorisk nytte i situasjonen. Her fant likevel stortingspresidenten grunn til å gjøre et poeng av at Bibelen ble hyppig referert til, kanskje nettopp fordi den til vanlig var fraværende i stortingsdebattene. Representanter fra KrF og Sp fulgte opp debatten om skolepolitikk med nye bibelsitater, før presidenten igjen gjorde et poeng av Bibelens tilstedeværelse i debatten: «Presidenten har lært en god del om Bibelen i dag. Det blir replikkordskifte.»²⁵ Debattlederen tematiserte

Bibelens nye retoriske rolle, uten å eksplisitt forsvare eller angripe denne rollen. Daværende kunnskapsminister Kristin Halvorsen fulgte i sporet med å kommentere bibelbruken fremfor å innarbeide bibelreferanser i sin argumentasjon. Som øverste ansvarlige for landets skolepolitikk kunne en logisk konsekvens av å akseptere innholdet i kritikken være beklagelse. Men ut fra stortingsreferatet går det frem at statsråden bedyret at hun kun hadde én ting å beklage: «Det eneste jeg beklager, er at til tross for mine mange år på søndagsskolen, har jeg nå gått tom for bibelsitater (munterhet i salen), men jeg må vel antakelig gjøre den lekse mi litt bedre neste gang.»²⁶ Beklagelsen fungerte ironisk ettersom den ifølge referatet frembrakte «munterhet i salen» og ikke alvor blant tilhørerne. Ironien fungerte nettopp fordi det var retorisk legitimt å ikke huske flere bibelvers – en øvelse de andre debattantene i Stortinget nettopp hadde demonstrert, og som Halvorsen på elegant vis assosierte med en barnelærdom (søndagsskolen) og ikke til relevant kunnskap om saksforhold i norsk politikk. I stedet for å overby de andre i bibelsitering, sådde hun på humoristisk vis tvil om selve den retoriske strategien med å bruke Bibelen i stortingssalen.

Nok en indikasjon på at Bibelen ikke kunne fungere som en selvsagt retorisk autoritet med en naturlig plass i argumentasjonen, fikk vi da Høyre-representant Henning Warloe ifølge referatet frembrakte ny «munterhet i salen» ved å innlede sitt innlegg på følgende vis: «Her blir det ingen bibelsitater, for forskningspolitikk er spennende nok som den er (munterhet i salen).»²⁷ På ny ble det sådd tvil om Bibelens plass i stortingsdebatten gjennom en metakommentar.

Noen av de 47 bibelreferansene i debatten var referanser til Bibelen som bok eller en antakelse om hva Bibelen inneholdt av ideer og uttrykk. Andre av bibelreferansene kunne spores tilbake til identifiserbare bibelvers. De fleste av disse var fra Det gamle testamente sin visdomslitteratur. Ideer med et moralsk innhold herfra kunne man lettere løsrive og isolere fra en overordnet teologisk ramme. Forkynnerens bok ble vist til fire ganger i debatten, Jobs bok to ganger, Salmenes bok én og Ordspråkene hele ni ganger. Samtlige referanser ble integrert i den politiske retorikken uten å forutsette en idé om en handlende Gud som griper inn i jordiske forhold gjennom overnaturlige krefter. Mens politikerne trakk bibelsk moral ut av tekstene, fant de ikke grunn til å gjenfortelle bibelske underfortellinger

ut fra antakelsen om at mirakler kunne finne sted. Tvert imot så flere av politikerne ut til å sette spørsmålsteget ved sannhetsgehalten i de bibelske miraklene gjennom sin bruk av tekstene. Fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen (Ap) fremhevet regjeringens visjon om å være «verdens fremste sjømatnasjon». Politikerens påpekke at «det er en visjon som er godt forankret i våre naturlige forutsetninger», men hun la uhytellig til at «jeg er litt i tvil om hvorvidt vi har så gode forutsetninger som vi kan lese om i Matteusevangeliet, kapittel 14, der Jesus metter 5 000 mann med fem brød og bare to fisker.»²⁸ Med en bevisst underdrivelse der hun var «litt i tvil», snakket statsråden på basis av at det var høyst tvilsomt om brødunderet i Matteusevangeliet hadde funnet sted slik evangeliet beretter om. Høyres Henning Warloe fulgte opp med følgende ironiske konklusjon:

Jeg tror vi alle sammen skal være glade for at det miraklet det fortelles om i Bibelen – disse to fiskene osv. som mettet så mange mennesker – ikke lar seg gjenskape i dag. Det ville jo ha redusert etterspørselen og markedspotensialet betydelig for den sektoren og den næringen som fiskeriministeren bestyrer.²⁹

Ironi som retorisk strategi

Debatten hadde nå kommet til et punkt hvor den mer direkte applikasjonen av en gammel bibeltekst på samtidig realiteter fremsto som latterlig. Mens statsråden hadde signalisert en ironisk distanse til troen på evangeliets beretning om underet som mettet 5000 mann, hadde Warloe forsterket denne distansen gjennom sin latterliggjøring av forsøk på å gjenskape forutsetningene for matproduksjon fra evangeliet: Slike mirakler ville jo redusert etterspørselen for verdifull norsk fiskeeksport betraktelig! Å ironisere over snarere enn å ta bibeltekstens angivelige budskap på alvor, var altså blitt en vellykket retorisk strategi som både politikerens i regjeringssposisjon og politikerens i opposisjon kunne enes om. Tydeligvis var ingen av politikerne tjent med å konkludere og svare direkte på spørsmål om hvorvidt overnaturlige mirakler var mulige, eller om hvorvidt brødunderet i evangeliet kunne tjene som en indikasjon på at Jesus-skikkelsen i fortellingen var Guds sønn.

At ironien ble stående igjen som den dominerende holdningen til Bibelen, ble bekreftet da Arbeiderpartiets representant Stine Renate Håheim fulgte i Warloe og Berg-Hansens hermeneutiske fotspor. Vel vitende om at posisjonen og opposisjonen i parlamentet ikke hadde klart å komme til enighet om hvorvidt det offentlige skulle sørge for at norske elever

fikk servert sunn mat i skoletiden, advarte Håheim mot en bokstavelig lesning av syndefallsberetningen i 1. Mosebok:

Det er bra å lese Bibelen, men noen har kanskje tolket den litt vel bokstavelig da de leste at Adam og Eva fikk beskjed om at de kom til å dø hvis de spiste epler. Det er visse partier her som har laget et korstog mot frukt og grønt.³⁰

Stortingspolitikere som Tord Lien (FrP) og Dagrun Eriksen (KrF) fortsatte i de tidligere talernes spor med å referere til Bibelen, men uten å protestere mot den fremvoksende ironiske distansen til bibeltekstene som var blitt etablert før deres innlegg. Nettopp fordi FrP er et av partiene som både har bidratt til å politisere religion i stortingsdebattene, og hadde politikere som hadde funnet argumenter i Bibelen til en mer restriktiv innvandringspolitikk, så var denne manglende protesten fra FrPs side interessant.

Bibelen i ulike politiske kontekster

Ettersom norske politikere eksperimenterte, antakelig for første gang på flere tiår, med å fylle stortingssalens debatt med bibelreferanser, nærmet de seg en implisitt konsensus om det problematiske og muligens latterlige med å utforme politikk på basis av bibelske ideer. Etter retoriske angrep på politiske motstandere med Bibelen i hånd, og med en tetthet av bibelreferanser som trolig manglet sidestykke i en stortingsdebatt på 2000-tallet, reagerte flere av stortingspolitikerne med metakommentarer som sådde tvil rundt en bibelsk argumentasjonslogikk som etter hvert munnet ut i en slags *reductio ad absurdum*: Skulle Jesu mirakler være grunnlaget for norsk fiskeripolitikk ville det ikke bli store gevinster for Norge som sjømatprodusent! For den implisitte logikken som Arbeiderpartiets Marianne Aasen hadde introdusert i debatten, med å sitere et «svært gyldig bibelsitat» for norsk utdannings- og forskningspolitikk, var vel at Bibelen i en eller annen forstand skulle være et egnet verdigrunnlag, eller at elementer fra Bibelen kunne anvendes på utformingen av norsk politikk?

At det retoriske eksperimentet hos stortingspolitikerne denne desemberdagen i 2012 ikke ser ut til å ha noen parallell i ettertid, indikerer at politikerne denne dagen lekte seg med noen etablerte regler i stortingssalens språkspill – en lek som ikke kunne vare særlig lenge. Og kanskje sto så lite politisk på spill i debatten – at de politiske aktørene kunne tillate seg å

være med på leken uten å tenke så mye på politisk vinning eller tap? Det som i den første delen av debatten var politiske poenger underbygd av en bibelsk moral (fra blant annet gammeltestamentlig visdomslitteratur), ble i større og større grad avløst av metakommentarer om selve bibelbruken. Men i første omgang var altså talehandlingene underbygd av premisset om at den bibelske moralen det ble referert til, var god. Jacques Derridas dekonstruksjon av motsetningen mellom det performative og konstative aspektet ved språket minner oss om at måten Bibelen inngikk i talehandlingenes performativitet i debatten, også var knyttet til de implisitte påstandene om Bibelens innhold, altså disse påstandenes konstative sider. Heller ikke i denne debatten kom et rent skille mellom det performative og konstative til uttrykk, fordi de to dimensjonene alltid uttrykkes samtidig. Stortingspresidenten lot ikke til å ville oppmuntre debattantene til å la argumentene sine underbygges av Bibelen da forsamlingens møteleder betegnet Bibelen som «ei viktig og stor bok» – tvert imot. Stortingspresidenten lot til å ville så tvil om den retoriske strategien. Likevel syntes kommentaren å uttrykke en anerkjennelse av Bibelen som en vesentlig kulturell størrelse – kanskje i tråd med forsamlingens offisielle verdsettelse av den «kristne og humanistiske arv» i Grunnlovens § 2?

Når Derrida viser til hvordan konvensjonene for det performative alltid er godkjent av et institusjonalisert språkfelleskap, så kan Stortinget være et ypperlig eksempel på et historisk-politisk fellesskap hvor visse fremforhandlede konvensjoner betinger talehandlingenes performative effektivitet. For eksempel viser den beskrevne stortingsdebatten at et angrep på en annen stortingspolitiker med Bibelen i hånd er en talehandling som kun i begrenset grad oppnår det talehandlingen beskriver. Ja, stortingspolitikere synes å være enige om at visse deler av Bibelen inneholder en moral som er god. Men de later også til å enes om at underfortellinger fra evangeliene har lite å tilføre en reell politisk debatt. Historien om Jesus som metter 5000 mann (i tillegg til kvinner og barn, som Matteus presiserer) med fem brød og to fisker, kan ikke informere beslutninger for norsk fiskeripolitikk. I sum kan Stortinget gjennom en slik debatt sies å bekrefte seg selv som historisk-politisk fellesskap i sitt forhold til Bibelen og dens tekster: Å forvalte Grunnlovens kristne og humanistiske arv kan uttrykkes gjennom å anerkjenne Bibelen som en viktig bok med moralske innsikter, men også med gamle religiøse ideer som bør tas med en klype salt i en ny og moderne tid. For å si det med

representanten Håheims ord: Det er «bra å lese Bibelen», men ikke å ta den altfor «bokstavelig».

Stoltenbergs nyttårstale og Skei Grandes liberale bibel

For å forstå grensene og reglene for Bibelens potensielt legitime plass i norsk politisk retorikk er det viktig å skjelle mellom politiske talesituasjoner eller kontekster, og stortingsdebattene er bare én av disse kontekstene. Det vellykkede i Jens Stoltenbergs retoriske strategi med å vise til Bibelens fortelling om det gamle Egypt i sin nyttårstale om norsk økonomi og Statens pensjonsfond, kunne spores i fraværet av kritikk av talen i etterkant. Ingen politiske kommentatorer eller motstandere fant grunn til å kritisere Stoltenberg for å bruke Bibelen i en politisk tale. Det så ut til å gå ubemerket hen. En av årsakene var konteksten: Dette var statsministerens nyttårstale, det vil si et politisk ritual på terskelen til et nytt år hvor litterære eller historiske referanser er vanligere og derfor oppleves som mer «naturlig». I tillegg inngikk ikke Stoltenbergs tale i en debatt hvor et innlegg umiddelbart følges av et annet. Stoltenbergs monolog var siste ord innenfor det TV-overførte ritualet. Det er kanskje også en annen dimensjon ved konteksten i stortingsalen: Det er i liten grad en etablert politisk kultur å referere til litterære klassikere i disse debattene. Om det er Heimskringla, Ibsen eller Bibelen, spiller muligens en underordnet rolle. Referansene til dem hører uansett ikke hjemme i stortingsalen, selv om «Bøkenes bok» også kan sies å ha en uavklart religiøs dimensjon som skiller den fra andre litterære klassikere. I tillegg til kontekst er også saken vesentlig. En stortingsdebatt om budsjettbevilgninger fremstår ikke uten videre som relevant for Bibelen som referanseramme, selv ikke når debatten finner sted kort tid før julehøytiden i desember, hvilket gradvis gikk opp for politikerne gjennom debatten 13. desember 2012.

Som nevnt endte stortingsdebatten i en slags konsensus eller noenlunde samstemt tilnærming til Bibelens plass i norsk politikk. En lignende samstemmighet kan ikke sies å ha preget bruken av Bibelen i norske politiske debatter utenfor stortingsalen. Dette er debatter som får en langt mer fragmentarisk form ved at politikere kommer med enkeltutspill i en mer kompleks medievirkelighet, og hvor konfliktpotensialet i norsk politikk også dyrkes i sterkere grad av mediernes dynamikk. Dessuten har politikerne gjennom

mediene i sterkere grad en tendens til å spisse sine budskap overfor velgerne, som i liten grad var tilhørere til stortingsdebatten som er beskrevet og fortolket her. Når eksempelvis tidligere Venstre-leder Trine Skei Grande under valgkampen i 2017 hevdet at «alt i Det nye testamente handler om individet», og at «når Jesus skal helbrede, så helbreder han aldri en gjeng, men individer», var det et forsøk på å skille seg ut i en pågående debatt om innholdet i en såkalt «kristen kulturarv» i Norge.³¹ Noe av det interessante med Skei Grandes utspill var at ideen Venstre-politikeren fremsatte om den moderne individualismens røtter i Det nye testamente, ga konturer av en liberal bibel i en norsk sammenheng, som både Crossley og Sherwood gjenfant i en engelsk og nordamerikansk kontekst. Likevel bar Skei Grandes utsagn mer preg av tilløp til å formulere en liberal bibel for norsk politikk enn etableringen av den som sådan. Til det var formuleringene om den for få og hadde dessuten for lite gjennomslag. Den skapte ingen presedens, heller ikke blant politikere fra Skei Grandes eget parti.

Men at den politiske debatten i Norge på dette tidspunktet slett ikke var preget av unison enighet om Bibelens innhold med relevans for norsk politikk, kan illustreres med FrP-politiker Sylvi Listhaugs svar på hva Jesus ville ha gjort med flyktningkrisen i 2015. Listhaug var tydelig på at hovedkarakteren i Det nye testamente var en utilitarist som ville ha prioritert å hjelpe flere mennesker i «nærområdene» fremfor å ta imot færre av dem som mennesker med rett til opphold i Norge: «Det var jo det Jesus var opptatt av, at du skulle hjelpe flest mulig. Og da handler det ikke om å hjelpe flest mulig i Norge», svarte Listhaug på spørsmålet fra Dagsnytt 18-journalisten om hva Jesus ville ha gjort.³² Her var det lite igjen av stortingssalens munterhet og ironiske distanse. Utilitaristen Jesus ble tvert imot tatt på alvor.

En stortingsdebatt skiller seg fra andre samfunnsdebatter, selv når deltakerne er de samme personene, ved at nasjonalforsamlingens talehandlinger gjennom sin relative konsensus kan sies å bygge og bekrefte det nasjonale historiske og demokratiske fellesskapet «Norge».³³ Talehandlingene her skjer innenfor etablerte parlamentariske konvensjoner, og selv om parlamentarikernes tolkning av «Norge» nødvendigvis divergerer noe, kan et samlet uttrykk av det likevel sies å bekrefte Stortinget som ett politisk-historisk fellesskap forpliktet på samme kristne og humanistiske arv. Hva betyr det for Stortinget at arven er kristen? Ett avledet svar fra stortingsdebattens logikk i 2012 kan være at arven skal forvaltes som en

leken og sekulært orientert omgang med den kristne Bibelen. Langt fra å fungere som et teokratisk orakel som gir svar til politikken, behandles snarere Bibelen som en historisk samling av tekster med potensielt god moral, men som vi likevel skal ha et kritisk forhold til. At de ulike stortingspolitikere på tvers av partipolitiske skillelinjer virker forholdsvis samstemmige i sin bruk av og omgang med bibeltekster, bekrefter ideen om at de her opptrer som ett fellesskap.

Bibelens politiske nytte og unytte

I en debatt som i liten grad ble referert til i norske medier, og hvor politikere derfor primært rettet sine budskap til hverandre, hadde aktørene på ulike vis sådd tvil om en legitim bruk av Bibelen i en stortingsdebatt. Stortingsdebatten denne desemberdagen i 2012 var en engangshendelse, i den forstand at vi ikke finner noen annen stortingsdebatt mellom 2000 og 2020 hvor Bibelen er referert til like hyppig. Det sier noe om grensene for hva slags nytte en stortingspolitiker kan ha av Bibelen i en politisk kontekst hvor Bibelens status ikke uten videre er avklart.

Debatten viser hva som kan skje når norske politikere skal bruke Bibelen i en stortingsdebatt som i liten grad vies oppmerksomhet i mediene, eller som mediene setter premissene for. Den viser en ganske unik retorisk situasjon for en norsk stortingspolitiker, hvor behovet for å markere ironisk distanse til Bibelens tekster blir påtakelig og latteren i stortingssalen kan sitte løst. Mens Bibelen for et århundre siden kunne informere konkrete politiske avveininger i en stortingsdebatt, har det samme knippet av hellige tekster for den protestantiske majoritetsreligionen i dagens Norge lite å si for utformingen av norsk politikk. Det er en bok som ikke kan tas helt på alvor i en stortingsdebatt, fordi selve ideen om at norsk politikk kan bygge på bibelske tekster, har blitt nærmest latterlig – såpass latterlig at bruken av dem i stortingsdebatten kan frembringe latter.³⁴

Litteratur

Published in *Kirke og Kultur 4 (2022)* - an open, independent and long-established journal that focuses on issues and debate on values and publishes articles on religion, culture and society, literature, ethics and philosophy. The journal publishes peer-reviewed articles in Norwegian.

- Alstadheim, Kjetil B. «Da koronasynden kom til verden». *Aftenposten*, 15.4.2021.
- Aurdal, Martine. «Hva ville Jesus gjort?» *Dagbladet*, 23.8.2017.
- Botvar, Pål Ketil, og Sunniva E. Holberg. «Religion i politikken - gammelt tema, nye konflikter». I *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*, redigert av Inger Furseth, 38–68. Oslo: Universitetsforlaget, 2015.
- Crossley, James G. *Harnessing Chaos: The Bible in English Political Discourse since 1968*. London: Bloomsbury T&T Clark, 2014.
- Derrida, Jacques. *Lovens makt: «Autoritetenes mystiske grunnlag»*. Oversatt av Bjørn Christer Ekeland. Oslo: Spartacus, 2002.
- . *Without Alibi*. Oversatt av Peggy Kamuf. Stanford: Stanford University Press, 2002.
- Furseth, Inger. *Religious Complexity in the Public Sphere: Comparing Nordic Countries*. London: Palgrave Macmillan, 2018.
- Lovdata. «Kongeriket Noregs Grunnlov». <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Løland, Ole Jakob. «The Norwegian 9/11: In the Church Without a Bible». *Political Theology*, nr. 1 (2017): 1–15.
- Løland, Ole Jakob, Sven Thore Kloster, Gina Lende, og Vebjørn L. Horsfjord. *Global kristendom: En samtidshistorie*. Oslo: Universitetsforlaget, 2018.
- Royle, Nicholas. «Hva er dekonstruksjon?». *Agora 23*, nr. 1–2 (2005): 43–57.
- Sheehan, Jonathan. *The Enlightenment Bible: Translation, Scholarship, Culture*. Princeton: Princeton University Press, 2005.
- Sherwood, Yvonne. *Biblical Blaspheming: Trials of the Sacred for a Secular Age*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- . «Bush's Bible as a Liberal Bible (Strange Though that Might Seem)». *Postscripts: The Journal of Sacred Texts and Contemporary Worlds 2*, nr. 1 (2006): 47–58.
- Stortinget. «Møte torsdag den 13. desember 2012 kl. 10.» <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2012-2013/s121213-ny.pdf>.
- . "Møte Tirsdag Den 14. April 2020 Kl. 12," <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2019-2020/refs-201920-04-14.pdf>.

Noter

¹ Sitert i Alstadheim, «Da koronasynden kom til verden».

² Når det listes opp søketermer som skal dekke «religion» i stortingssalen i ett av disse forskningsresultatene, blir det tydelig at verken bibelske forfattere eller bibelske figurer omfattes av søkene. Se Botvar og Holberg, «Religion i politikken - gammelt tema, nye konflikter», 41, 47.

³ Furseth, *Religious Complexity in the Public Sphere*, 177–183. Bokens konklusjoner baserer seg i særlig grad på Jonas Lindbergs forskning på parlamentariske debatter i Skandinavia frem til 2009. Lindberg er bidragsyter til boka.

⁴ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>.

⁵ Derrida, *Lovens makt*, 64.

⁶ Royle, «Hva er dekonstruksjon?», 54.

⁷ Jacques Derrida, *Without Alibi*, 218.

⁸ Løland, «The Norwegian 9/11: In the Church Without a Bible».

⁹ Det mest bibelske i Kjell Magne Bondeviks nyttårstaler var henvisningen til og understrekningen av verdien av De ti bud: «Vi ønsker en samfunnsutvikling som legger til rette for fellesskap og nærhet mellom mennesker. Vi vil fremme samhold, ærlighet og rettskaffenhet. De 10 bud oppfattes av de fleste som gode leveregler, uansett tro og livssyn.» <http://virksommeord.no/tale/418/>, lastet ned 30.3.22.

¹⁰ Sheehan, *The Enlightenment Bible*.

¹¹ Sherwood, «Bush's Bible as a Liberal Bible (Strange Though that Might Seem)».

¹² Crossley, *Harnessing Chaos*, 1–34.

¹³ Ibid., 95–126.

¹⁴ Sherwood, *Biblical Blaspheming*, 311.

¹⁵ Nasjonalbibliotekets samling «Statsmaktene» inkluderer stortingsdebatter frem til 2001. For stortingsdebatter på 2000-tallet er det søkbare digitale arkivet på www.stortinget.no benyttet.

¹⁶ Også innenfor Den norske kirkes eget utredningsarbeid ble skillet mellom stat og kirke snarere begrunnet i menneskerettighetene enn i kirkens lutherske teologi. Se Løland et al., *Global kristendom*, 261.

¹⁷ Stortinget, «Møte tirsdag den 14. april 2020 kl. 12».

¹⁸ Stortinget, «Møte torsdag den 13. desember 2012 kl. 10», s. 1609.

¹⁹ E-post fra Stortingsarkivets postmottak til artikkelforfatteren 22.10.19. I Folketinget står Bibelen fremme på plassen til representantskapet.

²⁰ Stortinget, «Møte torsdag den 13. desember 2012 kl. 10», s. 1612.

²¹ Ibid., 1613.

²² Ibid., 1614.

²³ Ibid., 1616.

²⁴ Ibid., 1616.

²⁵ Ibid., 1620.

²⁶ Ibid., 1626.

²⁷ Ibid., 1633.

²⁸ Ibid., 1636.

²⁹ Ibid., 1637–1638.

³⁰ Ibid., 1640.

³¹ Skei Grande sitert i Aurdal, «Hva ville Jesus gjort?».

³² Listhaug sitert i *ibid.*

³³ En stor takk til anonym fagfelle for å klargjøre noe av dette poenget i sin konstruktive kritikk av et tidligere utkast av artikkelen.

³⁴ Takk til Helge Årsheim, som sporet opp debatten fra 13.12.12 i det digitaliserte stortingsarkivet.